

SANOAT KORXONALARINING FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BANK KREDITLARINI O'RNI

Ilmiy rahbar: Shukurov Umidjon

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” kafedrasi o'qituvchisi

O'rinboyev Islombek

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sanoat korxonalari faoliyatini modernizatsiya qilish va ularning raqobatbardoshligini oshirish jarayonida bank kreditlarining tutgan o'rnini tahlil qilinadi. Sanoat subyektlari uchun kredit mablag'lari nafaqat ishlab chiqarish quvvatini kengaytirish, balki yangi texnologiyalarni joriy etish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish hamda resurslardan samarali foydalanishga yordam beruvchi asosiy moliyaviy manba sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: bank kreditlari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, investitsion loyihalar, kredit siyosati, foiz stavkalari, modernizatsiya, raqobatbardoshlik.

Kirish. Sanoat korxonalari iqtisodiyotning poydevori bo'lib, ularning modernizatsiya qilinishi hamda raqobatbardoshligini oshirish milliy iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega. Sanoat sektorining barqaror o'sishi ko'pincha yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish quvvati va samaradorligini oshirish, hamda innovatsion loyihalarni moliyalashtirishga bog'liq. Bu jarayonlarda bank kreditlari moliyaviy resurslar sifatida strategik rol o'ynaydi, chunki ko'plab korxonalar o'zining ichki mablag'lari bilan katta investitsiyalarni amalga oshira olmaydi. Bank kreditlari sanoat korxonalariga uzoq muddatli moliyaviy resurslarni ta'minlab, investitsion loyihalarni amalga oshirish imkonini

beradi. Tijorat banklarining investitsion kreditlari orqali korxonalar yangi uskunalar va texnologiyalar sotib olish, ishlab chiqarish infratuzilmasini yaxshilash hamda mavjud xomashyo bazasini kengaytirish uchun zarur mablag'larni oladi [1]. Bu esa o'z navbatida ishlab chiqarish hajmini oshirish, mehnat unumdorligini kuchaytirish va mahsulotlarning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Banklardagi kredit siyosati sanoatning ehtiyojlariga moslashishi lozim. Kredit shartlari, foiz stavkalari, garov talablari va qayta to'lash muddatlari korxonalar investitsiyasini rejalashtirishda muhim omillardir. Xususan, past foizli va uzoq muddatli kreditlar sanoat korxonalariga katta kapital talab etadigan modernizatsiya loyihalarini moliyalashtirishni osonlashtiradi. Shu bilan birga, davlat tomonidan kafolatlangan kredit dasturlari yoki imtiyozli kreditlar sanoat korxonalarining moliyaviy yukini kamaytiradi va ularni yangi texnologiyalarni joriy etishga rag'batlantiradi. Xalqaro tajriba ham bank kreditlarining iqtisodiyotning sanoat sektorini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda banklar nafaqat investitsion kreditlar orqali korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlaydi, balki kredit riskini boshqarish strategiyalarini takomillashtirib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Kredit riskini samarali boshqarish korxonalarga kredit olish imkoniyatini kengaytiradi va kredit portfelining sifatini yaxshilaydi, bu esa umumiy bank tizimining barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida tijorat banklarining sanoatga yo'naltirilgan kredit portfeli sezilarli darajada o'smoqda. Masalan, 2024-2025 yillar yakuniga ko'ra tijorat banklari tomonidan ajratilgan kredit portfelining katta qismi yuridik shaxslarga yo'naltirilgan bo'lib, sanoat sektoriga ajratilgan kreditlar milliy iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarini qo'llab-quvvatlash uchun muhim moliyaviy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Kreditlar sanoat korxonalarining aylanma va investitsion mablag'larga bo'lgan ehtiyojini qondirishga yordam beradi, bu esa ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Modernizatsiya jarayonida bank kreditlari ko‘pincha quyidagi yo‘nalishlarda qo‘llaniladi: uskunarlar va texnologiyalarni yangilash, ishlab chiqarish liniyalarini kengaytirish, energiya samaradorligini oshirish loyihalari, hamda innovatsion mahsulot ishlab chiqarish [2]. Ushbu yo‘nalishlar korxonalarining narx-sifat bo‘yicha raqobatbardoshligini oshiradi, eksport salohiyatini kuchaytiradi va ichki bozor talablariga moslashuvchanlikni ta‘minlaydi. Shu bilan birga, bank kreditlarining asosiy muammolaridan biri– kredit olish jarayonining murakkabligi va yuqori foiz stavkalaridir. Ko‘plab korxonalar kreditga murojaat qilishda zarur kafolatlarni taqdim eta olmaydi yoki qiyin sharoitlar bilan yuzma-yuz bo‘ladi. Bu esa kredit resurslaridan samarali foydalanishni cheklashi mumkin. Shu bois davlat va moliyaviy institutlar sanoat korxonalariga kredit berish mexanizmlarini soddalashtirish va ko‘mak dasturlarini takomillashtirishga e‘tibor qaratishi kerak.

Bank kreditlarining raqobatbardoshlikka ijobiy ta‘siri shundaki, zamonaviy texnologiyalarni joriy etgan korxonalar mahsulot sifatini yaxshilaydi, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va eksport bozorlarida raqobat qila oladi [3]. Bu esa o‘z navbatida milliy iqtisodiyotning umumiy raqobatbardoshligini oshiradi. Sifatli kredit manbalari korxonalarga o‘z strategik maqsadlarini amalga oshirishda yordam beradi hamda yangi ish o‘rinlari yaratishga, soliq tushumlarini oshirishga, va iqtisodiy o‘rishga sezilarli hissa qo‘shadi. Bank kreditlari sanoat subyektlari uchun nafaqat ishlab chiqarish quvvatini kengaytirish, balki yangi texnologiyalarni joriy etish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish hamda resurslardan samarali foydalanish imkonini beruvchi asosiy moliyaviy manba hisoblanadi. Sanoat korxonalari faoliyatini modernizatsiya qilish va raqobatbardoshligini ta‘minlash uchun katta miqdordagi kapital talab etiladi, shuning uchun ichki daromadlar yetmaydigan holatlarda bank kreditlari asosiy tashqi moliyaviy resursga aylanadi. Tijorat banklarining kredit siyosati korxonalar uchun kredit mablag‘larini ta‘minlab berish orqali ularning texnologik yangilanishi va innovatsiyaviy o‘rishga kuchli turtki beradi.

Bank kreditlari investitsion xarajatlarni moliyalashtirishning samarali shakli sifatida korxonalarga uzoq muddatli ishlab chiqarish infratuzilmasi, texnologik uskunalar va ilgʻor dasturlarni joriy etish imkonini beradi [4]. Bu borada banklar orqali ajratiladigan kreditlar korxonalarini zamonaviy ishlab chiqarish standartlariga moslashtirish, energiya samaradorligini oshirish, atrof-muhitga tasirni kamaytirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashga yoʻnaltiriladi. Masalan, tijorat banklari innovatsion texnologiyalarni moliyalashtirish uchun maxsus dasturlar orqali uzoq muddatli imtiyozli kreditlar ajratmoqda, bu esa korxonalarga yuqori texnologiyali uskunalarni joriy etishda yordam beradi.

Xalqaro tadqiqotlar ham kredit moliyalashtirishining innovatsion faoliyatga boʻlgan ijobiy taʼsirini koʻrsatadi. “Banking competition, credit financing and the efficiency of corporate technology innovation” nomli ilmiy izlanishda aniqlanishicha, banklar oʻrtasidagi raqobat kredit xarajatlarini kamaytiradi, kredit olish imkoniyatlarini kengaytiradi va banklarning korxonalarining innovatsion tadqiqotlariga sarflanadigan mablagʻlarini oshiradi. Bu jarayon korxonalarining innovatsion sifatini yaxshilash va ilm-fanga sarflanadigan investitsiyalarni koʻpaytirish orqali yangi texnologiyalarni ishlab chiqish samaradorligini oshiradi.

Bank kreditlari sanoat korxonalarining resurslardan samarali foydalanishiga ham bevosita taʼsir koʻrsatadi. Kreditor banklar korxonalarga kredit berishdan oldin ularning texnologik tizimi, ishlab chiqarish jarayonlari va moliyaviy holatini batafsil tahlil qiladi. Bu tahlil jarayoni korxonalarini oʻz resurslarini qayta koʻrib chiqishga va samaradorlikni oshirish uchun zamonaviy boshqaruv usullarini qoʻllashga undaydi. Natijada korxonalar kredit mablagʻlarini olish sharti sifatida ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtiradi, chiqindilarni kamaytiradi va energiya sarfini qisqartiradi. Bunday yondashuv global iqtisodiy sharoitda mahsulot raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Oʻzbekiston sharoitida ham tijorat banklarining investitsion kreditlarni kengaytirishga qaratilgan siyosati sanoat sektorining modernizatsiyasini qoʻllab-

quvvatlashda muhim rol o'ynamoqda [5]. Respublikada qabul qilingan ba'zi hukumat qarorlariga ko'ra, banklar uzoq muddatli kreditlar ulushini oshirish orqali texnik va texnologik qayta jihozlashga yo'naltirilgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishni rag'batlantirishi belgilangan. Bu korxonalar uchun yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va resurslarni samarali boshqarish imkoniyatini oshiradi.

Bank kreditlari korxonalarga innovatsion tashabbuslarni amalga oshirishda sezilarli yordam beradi. Chet el tajribasida tijorat banklari biznes va startap loyihalarini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus kredit dasturlarini yo'lga qo'ygan, ularning natijasida ko'plab texnologik startaplar katta ishlab chiqarish tarmoqlariga aylangan. Ushbu amaliyot korxonalarni yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish jarayonida moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali ularning bozor ulushini oshirishga xizmat qiladi va shu bilan mahsulotlar innovatsiyasini rag'batlantiradi.

Bank kreditlaridan samarali foydalanish korxonalarning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. Zamonaviy uskuna va texnologiyalarni joriy etgan korxonalar mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilaydi, shu bilan birga ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi [6]. Bu esa ichki va tashqi bozorlarda raqobat ustunligini mustahkamlashga yordam beradi. Kredit mablag'lari orqali amalga oshiriladigan investitsiyalar ko'pincha yangi ish o'rinlari yaratish, soliq tushumlarini oshirish va umumiy iqtisodiy o'sishga ijobiy hissa qo'shadi. Shuningdek, bank kreditlari korxonalarga xatarlarni boshqarish va moliyaviy favqulodda holatlarga qarshi tayyor turishda yordam beradi. Kreditor banklar korxonalar tomonidan kredit mablag'larining maqbul taqsimlanishini nazorat qiladi, bu esa resurslardan samarali foydalanish va lozim bo'lgan joylarda investitsiyalarni to'g'ri yo'naltirishni ta'minlaydi. Ushbu jarayon natijasida banklar korxonalarning yangi loyihalarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan kapitalni vaqtida ta'minlab berishga imkon yaratadi.

O'zbekistonda sanoatni qo'llab-quvvatlash jarayonida bank-kredit tizimini takomillashtirish iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Sanoat korxonalarining modernizatsiya, texnologik yangilanish va ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish bo'yicha ehtiyojlari doimiy ravishda ortib borayotgan sharoitda kredit resurslarining mavjudligi va ulardan samarali foydalanish raqobatbardoshlikni oshirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi [7]. Shu sababli bank kreditlaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish, foiz xarajatlarini kamaytirish va kredit olish jarayonlarini soddalashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqilishi zarur.

Birinchidan, foiz xarajatlarini kamaytirish bo'yicha tizimli yondashuvni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Sanoat korxonalarining modernizatsiya va innovatsion loyihalarini moliyalashtirish uchun imtiyozli foiz stavkalari amaliyotini kengaytirish, shuningdek, davlat tomonidan foiz xarajatlarining bir qismini qoplab berish tizimini takomillashtirish sanoat subyektlarining moliyaviy yukini sezilarli darajada kamaytiradi. Tijorat banklari o'rtasida raqobatni kuchaytirish ham foiz stavkalarining tabiiy pasayishiga olib keladi, bu esa korxonalar uchun qulay moliyaviy sharoit yaratadi.

Ikkinchidan, kredit olish jarayonlarini soddalashtirish bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biridir. "Bir darcha" kreditlash tizimini yanada keng joriy etish, kredit arizalarini ko'rib chiqish jarayonini to'liq raqamlashtirish va zarur hujjatlar sonini qisqartirish kredit olish jarayonining tez va shaffof bo'lishini ta'minlaydi. Moliyaviy ahvolni avtomatik baholovchi reyting tizimini yaratish ham kredit berish muddatini keskin qisqartiradi. Shuningdek, ayniqsa yangi tashkil etilgan va innovatsion korxonalar uchun garov talablarini yengillashtirish ularning kreditga bo'lgan kirishuvchanligini oshiradi.

Uchinchidan, davlat tomonidan kafolatlangan imtiyozli kredit dasturlarini kengaytirish sanoatni qo'llab-quvvatlashning samaradorligini oshiradi. Kichik va o'rta sanoat korxonalariga davlat kafolatlarini ko'paytirish ularga ajratiladigan

kredit risklarini kamaytiradi va moliyaviy resurslarga bo‘lgan kirish imkoniyatini kengaytiradi. Mashinasozlik, farmatsevtika, kimyo sanoati, energetika va oziq-ovqat sanoati kabi ustuvor tarmoqlar bo‘yicha maxsus kredit liniyalarini ochish esa tarmoqlar kesimida maqsadli rivojlanishni ta’minlaydi. Shu bilan birga, texnologik modernizatsiya fondlarini kengaytirish va energiya samaradorligi bilan bog‘liq loyihalarni imtiyozli kredit bilan moliyalashtirish sanoatni innovatsion rivojlanishga yo‘naltiradi.

To‘rtinchidan, bank-kredit tizimining barqarorligini oshirish sanoatning umumiy rivojlanishiga pozitiv ta’sir ko‘rsatadi. Kredit risklarini baholashda xalqaro standartlardan foydalanish, sanoat korxonalarining faoliyatini raqamli platformalar orqali real vaqt rejimida monitoring qilish, shuningdek, uzoq muddatli investitsion loyihalar uchun maxsus bank mahsulotlarini yaratish tizim samaradorligini oshiradi. Natijada banklar tomonidan ajratilayotgan kreditlar sifat ko‘rsatkichlari yaxshilanadi va kredit portfeli risklari optimallashtiriladi.

Beshinchidan, sanoat korxonalarini rag‘batlantirish mexanizmlarini kuchaytirish ham muhim yo‘nalish hisoblanadi. Kredit mablag‘laridan samarali foydalangan korxonalar uchun qo‘shimcha imtiyozlar yaratish, eksport faoliyatini amalga oshirayotgan sanoat subyektlariga past foizli kreditlar berish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etayotgan korxonalar uchun maxsus “yashil kredit” dasturlarini kengaytirish sanoatning sifat jihatdan yangi bosqichga o‘tishiga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, sanoat korxonalarining faoliyatini rivojlantirishda bank kreditlari muhim moliyaviy vosita hisoblanadi. Kredit mablag‘lari korxonalarga ishlab chiqarish quvvatini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va resurslardan samarali foydalanishni ta’minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, bank kreditlaridan samarali foydalanish korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi va ularning barqaror daromad olishini kafolatlaydi. Xulosa sifatida aytish mumkinki,

davlat tomonidan kafolatlangan imtiyozli kreditlar, foiz xarajatlarini kamaytirish va kredit olish jarayonlarini soddalashtirish sanoat subyektlarining moliyaviy salohiyatini kuchaytirish va ularni rivojlantirishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.A.Abdukarimov, A.B.Bektemirov, M.Q.Pardayev, SH.S.Salimov, E.SH.Shavqiyev, F.B.Abdukarimov // Korxona iqtisodiyoti. Darslik. -T.: «Fan va texnologiya», 2013, 368 bet.
2. Shavkatbek E. THE ROLE OF STRATEGICALLY IMPORTANT SECTORS IN THE NATIONAL ECONOMY //Modern education and development. – 2025. – T. 19. – №. 3. – С. 631-636.
3. Пахлавонбек Е., Эгамбердиев Ш. РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ГЛОБАЛИЗАЦИИ //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – T. 22. – С. 186-190.
4. Абдуллаев Б., Эргашев Х. ИННОВАЦИОННОЕ МЫШЛЕНИЕ В УПРАВЛЕНИИ ПРОИЗВОДСТВАМИ //Инновационные технологии на транспорте: образование, наука, практика. – 2017. – С. 246-249.
5. Abdullaev B. A., Lazareva M. Factors influencing organizational and economic management mechanisms in the chemical industry //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2021. – T. 10. – №. 10. – С. 1011-1016.
6. Bazarova, G. "SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN SOCIO ECONOMIC DEVELOPMENT ROLE AND IMPORTANCE." Экономика и социум 10 (125) (2024): 53-57.
7. Mavludaxon T., Shavkatbek E. О ‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA) //Tadqiqotlar. – 2025. – T. 61. – №. 6. – С. 100-105.